

ATTACHMENT QUALITY AND ADAPTATION IN SCHOOL ENVIRONMENT

Lucia Coșa, Lecturer, PhD, „Petru Maior” University of Tîrgu Mureș

Abstract: The problematic of child adapt to the school environment was and still is frequently analyzed from various perspectives. The influence of parent-child relationship in this context is evidenced by numerous studies, studies that have brought into the attention to the importance of primary attachment. Analyzing the attachment issues we try to highlight, based on the literature, the strong impact of the type of attachment (quality of attachment) on emotional reactivity and adaptation of to the school environment. We will also argues for a parental education oriented to a securely attachment.

Keywords : attachment, school adaptation, attachment figure, child, parental education

I. Atașamentul - clarificări conceptuale.

Considerată o teorie developmentală, dinamic structurală, (Muntean, p.194, 2006, cit pe Stroufe, Egeland, Carlson, Collins, 2005) *teoria atașamentului* a fost elaborată de Bowlby (1969,1982, 1973, 1980) și stă la baza celorlalte teorii ale dezvoltării sociale timpurii a copilului. Încercările de definire a conceptului accentuează ideea legăturii stabile și durabile dintre copil și persoana de îngrijire, legătură care implică rețele de acțiuni, cogniții și emoții.

Iată câteva dintre definițiile date conceptului: Atașamentul este “*sistem de organizare de bază, a cărui dezvoltare condiționează și este fundamentul sănătății mentale*” sau “*o legătură afectivă stabilă pe care copilul o stabilește cu o persoană cu care interacționează*”,.....manifestările comportamentale constând în căutarea proximității și a contactului cu aceasta în momentele dificile, “*o relație afectivă care învinge spațiul și timpul*” (Muntean, p.294, 2006). Schaffer, (Schaffer, p.100, 2010) Atașamentul este “*o legătură emoțională, de lungă durată cu un anumit individ*” legătură caracterizată prin trăsături

precum: selectivitate, căutarea proximității fizice, depunând efort în acest sens, oferă confort și securitate ca urmare a proximității, în caz de separare sau când legătura este amenințată sau în pericol, produc supărare.

Atașamentul are o bază evoluționistă (Bowlby) în sensul în care de-a lungul istoriei, pentru a rezista pericolelor la care erau expuși, copiii aveau nevoie de mecanisme care să - i ajute să obțină protecție și atenție din partea părinților (plânsul, zâmbetul, vocalizarea, urmărirea sau apucarea) Aceste mecanisme de solicitare a ajutorului îi oferă copilului siguranța că nevoile lui sunt îndeplinite și există în repertoriul copilului încă din primele luni. Teoria etologică susține existența unei predispoziții biologice atât a sugariilor cât și a părinților de a se atașa unii de ceilalți, pentru a asigura supraviețuirea copilului. Pe de altă parte, Bowlby susține că anumite mecanisme sunt prezente și la adult, fiind ereditare și devin active în contact cu mediu. (luarea copilului în brațe, legănatul lui, mângâiatul etc.).

Dacă la început, automat și stereotip, acestea se manifestă în raport cu mulți adulți, treptat spre partea a doua a primului an, se manifestă doar în raport cu o singură persoană sau două și devine organizată în sisteme de comportament, flexibile și complexe.

Atașamentul are o funcție biologică - supraviețuirea și una psihologică - securitatea.

II. Tipare de dezvoltare a atașamentului. Studii, tipuri, factori implicați

Primele studii privind atașamentul realizate de Bowlby au fost continuate de Ainsworth în 1950 (Ainsworth,1967) care folosind tehnica *Situația străină* studiază **atașamentul** dintre sugar și mamă și ajunge să identifice trei tipare de atașament, unul *securizat* și restul *non-securizante*:

Tip A - atașament evitant (anxios evitativ). Când pleacă mama, copilul o ignoră (dar măsurătorile modificărilor fiziologice evidențiază un nivel ridicat al stresului) iar când aceasta revine, o evită, ca și când nu i-ar fi sesizat prezența.

Tip B - atașament securizant. Când pleacă mama, copilul este trist dar la întoarcerea acesteia se lipește de ea. Copilul este sigur de reîntoarcerea mamei și de faptul că aceasta răspunde prompt nevoilor exprimate de el.

Tip C – atașament insecurizant, ambivalent, rejectant. (anxios rezistent) Copiii trăiesc o stare de disconfort chiar și în jocul normal. Sunt foarte supărați la plecarea mamei, (țipă, plâng, nu pot fi liniștiți de persoana străină) și ambivalenți la întoarcerea acesteia.

Alte cercetări, mai recente Main și Solomon, 1986 (*Main și Solomon, 1990*) au identificat și **tipul D** de atașament – atașamentul dezorganizat - dezorientat. Acest tipar de atașament se caracterizează prin lipsa unei strategii organizate de a face față stresului, comportamente contradictorii, greșit direcționate. Își pot primi mamele zâmbind dar apoi le ignoră. Este considerat a fi cel mai puțin sigur tip de atașament. Apare la copii cu mame abuzive, intruzive sau insensibile. Poate apărea și în cazul copiilor cu mame care au suferit pierderi nerezolvate. Dintre toate tipuri de atașament, **tipul B – atașamentul securizant** este premisa cea mai bună pentru adaptarea școlară bună și pentru o bună dezvoltare a individului, ca adult.

Contestând tehnica *situația străină*, ca fiind artificială, Waters și Deane (1985 cit de Papalia) au elaborat o altă tehnică în vederea studierii tiparelor de atașament, *Setul Q (AQS)* prin care solicita mamelor să selecteze cuvinte care descriu comportamentul copilului care erau apoi comparate de specialiști cu prototipul copilului care se simte în siguranță.

Noriuchi, Kikuchi și Senoo, 2008 (Papaia et al p.192) aduc argumente în favoarea existenței unei baze neurologice a atașamentului. IRM-ul funcțional efectuat la mame japoneze a evidențiat activarea anumitor zone ale creierului mamei doar la vederea propriului copil, zâmbind sau plângând.

O altă metode de identificare a tipului de atașament era dată urmărirea manifestărilor de anxietate față de străini și anxietate de separare, acestea fiind considerate repere majore ale primei jumătăți a perioadei de sugar, ale atașamentului față de mamă. Dat fiind diferențele culturale existente, *Dovidson și Fox, (1989, cit de Papaia, p 192)* contestă metodele de depistare a tipului de atașament apreciind că aceste reacții descrise apărute la plecarea sau reîntoarcerea mamei sunt date mai mult de temperamentul copilului, circumstanțele de viață sau nivelul dezvoltării cognitive (memoria fețelor, amintirea situațiilor similare etc. (Sroufe, 1997, cit de Papaia, p 192), calitatea îngrijirii de substituție (Gunnar, Larson, Hertsgoord, Harris și Brodersen, 1992, cit de Papaia et al. p.193) decât despre gradul de siguranță al atașamentului său.

Azi, reacția copilului la plecarea mamei sau protestele acestuia față de străini sunt considerate metode neconvingătoare de măsurare al gradului de siguranță a atașamentului. Metoda mai sigură este apreciată a fi urmărirea reacției copilului la reîntoarcerea mamei. (*Papaia et al. p.193*)

III. Calitatea atașamentului premisă în adaptarea școlară:

Numeroase studii din literatura de specialitate demonstrează că experiențele timpurii din primul an de viață nu pot fi cu ușurință compensate mai târziu, cu nimic. Acestea determină modelele ulterioare de interacțiune. Mai mult decât atât, aceste experiențe se continuă și la generația următoare. (80% dintre mamele abuzive au beneficiat de același tratament din partea propriilor mame. *Fonagy P, Steele H, Steele M., 1991*).

Există și studii care vin să confirme dinamismul modelelor de interacțiune ale copiilor. Studiile au avut în atenție mai ales situația copiilor instituționalizați care ar fi capabili să învețe modele pozitive de interacțiune cu îngrijitorii lor, dacă aceștia sunt deosebit de sensibili și luptă pentru a nu confirma așteptările anterioare negative cu privire la îngrijire. Acest aspect este confirmat și de *Pat Crittenden*, (cit de Muntean, 2004) care susține că un stres puternic ar putea reorganiza comportamentul, obligându-l la o repliere, la identificarea unor modalități mai eficiente de a face față realității. Ideea a fost oarecum confirmată și de studiul realizat de Muntean în 2004, (Muntean, 2006) cu un grup de studenți de la Asistență socială, cu copii ai străzii. Studiul a relevat faptul că dragostea, iubirea are puterea de a transforma oamenii, de a-i face să-și schimbe ochelarii prin care percep lumea și a găsi modalități de acțiune în acord cu noua percepție asupra realității. (Muntean, 2006)

Alți cercetători, *Waters, Merrick, Treboux* (cit de Schiffer, p.106, 2010), apreciază că modelele interne de lucru pe care se bazează modelele de atașament sunt permeabile la schimbare atunci când comportamentul părinților se modifică dramatic în sens pozitiv sau negativ.

Prin urmare, totuși primele experiențe cu mama sau o persoană care devine figura de atașament constituie motorul dezvoltării ulterioare a copilului. Sensibilitatea adultului la nevoile copilului, capacitatea acestuia de a descifra corect și rapid semnalele sociale și emoționale transmise de copil, modelele de răspunsuri oferite de adult, disponibilitatea lui emoțională și abilitățile de stimulare a copilului oferă baza tranzacțiilor ulterioare ale copilului cu mediul. Copilul interpretează și creează experiențe noi pe baza experiențelor de apropiere emoțională în primele relații (Bowlby, 2011). Experiențele timpurii au o importanță deosebită prin însăși natura lor, sunt pre-verbale, nu sunt accesibile și sunt mai puțin modificate de experiențele ulterioare (*Egeland și Carlson, 2004*). Relația pe care copilul o are

cu persoanele reprezentative din viața sa, devine *prototip pentru viitoarele relații pe care le stabilește și dezvoltă cu ceilalți*. (Muntean, p 200)

Toate aceste argumente vin să susțină odată în plus, impactul relației de atașament primar asupra adaptării la școală și asupra randamentului școlar al elevilor, aspecte demonstrate prin rezultatele numeroaselor studii (*Lea J. Boldt, Grazyna Kochanska, Rebecca Grekin, and Rebecca L. Brock*). Stilul de atașament influențează strategiile de coping utilizate în situații de stres (*Cicchetti et al., 1995*) precum și capacitatea de a face față conflictelor. Importanța relației părinte copil în adaptarea școlară ulterioară a copilului reiese și din principiile teoriei sistemelor evolutive.

Cum influențează atașamentul securizant, de tip B evoluția cognitivă și adaptarea copilului la mediul școlar? Numeroase studii s-au focalizat pe urmărirea efectelor tipului de atașament, în timp. Dacă un stil nesecurizant, îl face să interpreteze totul prin prisma relației periculoase cu mama iar tot ce nu se potrivește să ignore sau să accepte foarte greu deoarece acestea vor fi interpretate din prisma modelului internalizat de funcționare a lumii. În schimb, Tipul B, securizant este capabil să stabilească relații bune cu colegii și cu alte persoane. Un argument în favoarea beneficilor pe termen lung al acestui tip de atașament este capacitatea copiilor de a-și controla bine emoțiile. Felul în care persoanele de atașament au interacționat cu ei, le-a transmis mesaje și le-a oferit un model cu privire la modalitatea de a-și exprima emoțiile și acțiunile pe care le pot realiza pentru a se adapta diferitelor situații care conduc la emoții. (*Cassidy, 1994*). Au încredere în ei și trec lin de la dependență la detașare și autonomie. Copiii cu atașament sigur sunt mai susceptibili să dezvolte reprezentări interne ale altora ca fiind persoane de susținere, de ajutor, în general pozitive și să se considere competenți și demni de respect (*Jacobsen & Hofmann, 1997*). Un atașament securizant, oferă șansa copilului de a profita de informație și de a se bucura de tot ce-i oferă viața. La vârsta preșcolară este capabil să abordeze eficient problemele noi, este insistent în rezolvarea situațiilor dificile știind să ceară ajutor adultului la nevoie. Are încredere în el fiind gata să se implice în sarcini primite și asigură cea mai completă modalitate de integrare a informației. (*Guess, Gerhard J., Klaus E. Grossmann, and L. Alan Sroufe*). *Crittenden, 2000* (cit de A Muntean, p.203, 2006) identifică următoarele subtipuri: reactiv, confortabil sau rezervat. Este cel mai stabil de-a lungul vieții și are cea mai mare capacitate de a face față loviturilor vieții

(Cyrułnik, 2002 cit de A Muntean, (Muntean, p.203). 60% dintre copii au acest stil de atașament. Există însă variații culturale (*Stewart, Peter K., 2005*)

Acești copii sunt mai pozitivi atât cu colegii cât și cu adulții, demonstrează o mai mare reziliență, se angajează în jocuri mai complexe și sunt evaluați sociometric mai bine decât copiii cu atașament nesigure (*Howes, Matheson, & Hamilton, 1994*). De asemenea, ei prezintă o capacitate de exprimare și control al emoțiilor mai bună (*Cassidy, 1994*), au un nivel al atenției concentrate mai ridicat și participarea la clasă este mai bună și implicit rezultatele școlare sunt mai mari (*Jacobsen & Hofmann, 1997*). Copii demonstrează, de asemenea, că au o capacitate mai bună de a stabili parteneriate corecte cu ceilalți caracterizate prin decizii comune și o perspectivă mai matură decât copii cu atașament nesigur. (*Crittenden, 1992*) Toate aceste condiții asigură o bună adaptare școlară a copilului. Mai târziu, ca adult, presupune din partea persoanei în cauză așteptarea ca ceilalți să fie demni de încredere presupunând că este demn de a fi iubit. Are un nivel ridicat al autostimei și se simte confortabil în colectiv. Nu are tendința de a se refugia în muncă în cazul neîmplinirii personale, nu amestecă problemele profesionale cu cele personale iar soluționarea diferitelor situații cu care se confruntă sunt obiective de sine stătătoare, fără legătură cu anumite probleme personale.

Ce se întâmplă în cazul copiilor cu atașament insecurizant?

Copilul cu atașament anxios-evitant (Tipul A) folosește strategii de coping mai puțin eficiente în situații de stres (*Kobak, Cole, Ferenz-Gillies, Fleming, & Gamble, 1993 cit de Kennedy, J. H., & Kennedy, C. E. 2004*) pentru a-și autoregla emoțiile. Ei nu caută ajutor la ceilalți și nu sunt dependenți de o rețea socială (*Kobak & Sceery, 1988; Larose & Bernier, 2001, cit de Kennedy, J. H., & Kennedy, C. E. 2004*). Acești copii nu reușesc să dezvolte relații bazate pe încredere cu alții, neputând să-i perceapă pe ceilalți ca fiind în măsură să ofere apropiere emoțională și confort și astfel se izolează social și emoțional. Copilul cu atașament anxios evitant se manifestă prin timiditate la grădiniță, neavând curaj să abordeze probleme noi și nici să ceară sprijinul adultului. Este mai degrabă cognitiv în demersurile sale, nu are adevărate afecte ci le joacă așa după cum a învățat (*Crittenden, cit de A. Muntean, p. 203*). La grădiniță capătă trei variante comportamentale noi: a. inhibat; b. izolat; c. compulsiv, variante care se mențin și la vârsta școlară, necreând probleme celorlalți; Toate aceste

manifestări împiedică o bună integrare școlară a copilului și îi afectează și performanțele școlare.

În adolescență dezvoltă o nouă subcategorie care va avea conflicte cu cei din jur: **tipul compulsiv imoral și egoist.**

Studiile au demonstrat o legătură între *atașamentul dezorganizat, autocontrol și problemele de comportament* apărute mai târziu la preșcolari și copii de vârstă școlară (Lyons-Ruth, Alpern, & Repacholi, 1993; Speltz, Greenberg, & DeKlyen, 1990 cit de Kennedy, J. H., & Kennedy, C. E. (2004). Aceste probleme se orientează în primul rând, în jurul ideii de agresivitate și de probleme comportamentale create, toate acestea conducând la izolare socială (Lyons-Ruth și colab., 1993). Tipul C de atașament are un comportament necontrolat, este agresiv, negativist, dependent, nemulțumit. Este important să i se impună limite și reguli. Este mai emoțional și nu are cogniții reale, nici o veritabilă procesare a informației, totul fiind tulburat de emoții. În primul an de viață dezvoltă o singură varietate pentru a se proteja, potrivit lui Robert Oувray cit de A Muntean (Muntean, p.203) de riscul epuizărilor energiilor prin descărcări emoționale prea intense.

La vârsta preșcolară dezvoltă două noi subcategorii: amenințător/dezarmant și agresiv/neputincios.

La vârsta școlară, pentru a fi acceptat de ceilalți dezvoltă încă un subtip - punitiv/seductiv.

Tipul D, atașamentul dezorganizat - nu are o coerență în strategia de adaptare la situații stresante, este cel mai supus riscului de a dezvolta patologie mai târziu. (Shaver, Phillip, Mikulincer, 2009)

Deși cele mai persistente modele interne sunt cele din copilărie, atașamentul este un fenomen întâlnit pe tot parcursul vieții. Aceste experiențe demonstrează o dată în plus că modelele interne din copilărie afectează relația noastră cu ceilalți pe parcursul vieții.

Concluzii: Apreciem că numeroasele studii aduse în discuție sunt argumente suficiente în favoarea susținerii rolului important al calității atașamentului în adaptarea școlară a copilului. Prin urmare, în încercarea de a susține importanța educației parentale orientate în sensul conștientizării implicațiilor legăturii primare cu copilul, a riscurilor date de propriile legături de atașament și orientarea acțiunilor spre dezvoltarea unor legături securizante, îl vom cita pe Bowlby care în urmă cu peste 65 de ani afirma (1951) „... , *îngrijirea maternă nu poate*

fi abordată în termeni de ore, de timpul din zi, petrecut cu copilul, ci în funcție de bucuria pe care fiecare dintre ei, mama și copilul o obțin atunci când sunt împreună.”

BIBLIOGRAPHY:

1. Cassidy, J. (1994). Emotional regulation: Influence of attachment relationships. In N.A. Fox (Ed.), *The development of emotional regulation: Biological and behavioral considerations*. Monographs of the Society for Research in Child Development, 59(2–3), 228–249
2. Cicchetti, D., Toth, S.L., & Lynch, M. (1995). Bowlby's dream come full circle: The application of attachment theory to risk and psychopathology. In T.H. Ollendick & R.J. Prinz (Eds.), *Advances in clinical and child psychology* (pp. 1–75). New York: Plenum Press.
3. Crittenden, P.M. (1992). *Treatment of anxious attachment in infancy and early childhood*. *Development and Psychopathology*, 4, 575–602.
4. Fonagy P, Steele H, Steele M. (1991): *Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age..* *Child Dev.*, 62 (5):891-905
5. Howes, C., Matheson, C.C., & Hamilton, C.E. (1994). *Maternal, teacher, and child care history correlates of children's relationships with peers*. *Child Development*, 65, 264–273. *Attachment and School Psychology* 257
6. Jacobsen, T., & Hofmann, V. (1997). *Children's attachment representations: Longitudinal relations to school behavior and academic competency in middle childhood and adolescence*. *Developmental Psychology*, 33, 703–710.
7. Kennedy and Kennedy Speltz, M.L. (1990). The treatment of preschool conduct problems: An integration of behavioral and attachment concepts. In M.T. Greenberg & E.M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years* (pp. 399–426). Chicago: University of Chicago Press.
8. Kennedy, J. H., & Kennedy, C. E. (2004). Attachment theory: Implications for school psychology. *Psychology in the Schools*, 41(2), 247-259.

9. Larouse, S & Bouvin M. (1998) [*Attachment to Parents, Social Support Expectations, and Socioemotional Adjustment During the High School-College Transition*](#) în Journal of Research on Adolescence ·
10. Lea J. Boldt, Grazyna Kochanska, Rebecca Grekin, and Rebecca L. Brock [*Attachment in middle childhood: predictors, correlates, and implications for adaptation*](#) în [*Attachment & Human Development*](#) Vol. 18 , Iss. 2,2016
11. Lyons-Ruth, K., Alpern, L., & Repacholi, B. (1993). *Disorganized infant attachment classification and maternal psychosocial problems as predictors of hostile-aggressive behavior in the preschool classroom.* Child Development, 64, 572–585.
12. Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized-disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In M. Greenberg, D. Cicchetti, & E.M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research and intervention* (pp. 121–160). Chicago: University of Chicago Press.
13. Muntean, A (2006) *Psihologia dezvoltării umane*, Poliron Iași
14. Papalia & Feldman, (2010) *Dezvoltarea umană*, Editura Trei, București
15. Schaffer, R.,H., (2010) *Psihologia copilului*, Editura ASCR Cluj Napoca
16. Shaver, Phillip R., and Mario Mikulincer, (2009) Attachment Styles." *Encyclopedia of Social Psychology*. 2007. SAGE Publications.
17. Stewart, Peter K., and Ric G. Steele.(2005) "Secure Attachment." *Encyclopedia of Human Development*. 2005. SAGE Publications.
18. Suess, G. J., Grossmann, K. E., & Sroufe, L. A. (1992). Effects of infant attachment to mother and father on quality of adaptation in preschool: From dyadic to individual organisation of self. *International journal of behavioral development*, 15(1), 43-65.